

До разової спеціалізованої вченої ради PhD 14912
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
(46027, м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2)

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата філологічних наук, доцента, доцента кафедри теорії і практики
перекладу

Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Загородньої Людмили Зеонідівни

на дисертаційну роботу

Вітяка Юрія Миколайовича

на тему:

«Семантико-прагматична адаптація твору в парапекладі»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності
035 «Філологія» (галузь знань 03 «Гуманітарні науки»)

Актуальність теми дисертації. Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена низкою чинників, що відображають сучасні трансформації у філологічній науці.

По-перше, у сучасному перекладознавстві спостерігається парадигмальний зсув: фокус уваги дослідників зміщується з аналізу виключно вербального тексту на цілісний продукт – книжкове видання як полісеміотичний об'єкт. В умовах візуалізації контенту переклад перестає бути лише лінгвістичним трансфером, перетворюючись на складний процес формування «паратекстового оточення» твору. Робота Вітяка Ю. М. присвячена малодослідженому, але стратегічно важливому аспекту – парапекладу, що робить її критично необхідною для розуміння того, як саме позатекстові елементи (обкладинки, ілюстрації, шрифти, анотації) адаптують художній твір до запитів реципієнта іншої культури.

По-друге, актуальність дослідження посилюється потребою систематизувати розрізнені напрацювання в галузі текстової трансцендентності. Автор здійснює успішну спробу нормалізації концепції парапекладу, виводячи її за межі несистемних розвідок у площину цілісної методології. Це дозволяє пояснити генезу перекладного твору саме в такому вигляді, у якому він потрапляє до рук читача. Дослідження доводить, що вибір назви, структурування розділів та навіть дизайн манжетів видання є

результатом взаємодії цілої мережі агентів парапекладацького акту, що змінює традиційне уявлення про межі відповідальності перекладача.

По-третє, сучасний книжковий ринок вимагає від перекладознавства врахування прагматичних та маркетингових чинників. У цьому контексті робота Вітяка Ю. М. демонструє, як паратекст стає основним інструментом впливу на читача-покупця. Аналіз паратекстових зсувів, вилучень, додавань та адаптацій, проведений у роботі, має високу прикладну цінність, оскільки розкриває механізми створення успішного культурного продукту в цільовому середовищі. Особливої ваги додає розгляд специфічних лінгво-візуальних явищ – спунеризмів, артлангів та рунічних систем, які раніше часто ігнорувалися в межах традиційних студій.

По-четверте, попри суттєвий пласт наукових досліджень із теорії перекладу, дотепер бракувало праць, які б пропонували мультимодальну модель вивчення перекладного видання. Посилює актуальність теми низка термінологічних суперечностей та «мовчазних втручань» у паратекст, які виявив автор під час наукових пошуків, що часто призводять до нівелювання авторських інтенцій у перекладі.

З огляду на зазначене вище, актуальність теми дисертаційної роботи Вітяка Ю. М., присвяченої комплексному парааналізу оригінальних та перекладних видань, сумнівів не викликає та є цілком своєчасною в контексті розвитку сучасної гуманітарної науки.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни. Наукові результати дисертації є достовірними та обґрунтованими, що зумовлено використанням розгалуженої теоретико-методологічної бази. Робота ґрунтується на аналізі значного масиву джерел, серед яких праці закордонних та українських дослідників паратекстуальності. Висновки автора базуються на репрезентативному фактичному матеріалі, що охоплює різні жанри художньої та документальної літератури.

Методологія дослідження відповідає поставленим завданням: застосування компаративного, функційного та дискурсивного методів дозволило простежити семантичні зміни в текстах, спричинені зміною їхнього паратекстового оточення.

Достовірність результатів підтверджується логічним зв'язком між метою, завданнями та висновками роботи. Теоретичні положення дисертації пройшли апробацію на наукових конференціях, а отримані дані мають прикладне значення для перекладацької практики та розробки навчальних курсів із філологічних дисциплін.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у наступному:

вперше концепцію парапекладу цілісно застосовано до українських перекладацьких та видавничих практик;

вмотивовано необхідність студіювання емпіричного аспекту параперекладу як послідовності багатоетапних операцій, відображених на соціологічному рівні;

досліджено мережу параперекладачів з погляду їхньої активності, взаємодії та комунікації, націленої на формування остаточного варіанту представлення перекладеного твору;

розмежовано поняття паратекстового зсуву, вилучення, додавання та адаптації;

охарактеризовано специфіку спунеризму та класифіковано його типові транспозиційні форманти;

окреслено методикку відтворення артлангів та рунічних написів в контексті організації перітекстового простору;

зафіксовано паратексти, що вирізняються меншою екзистенційною частотністю та перехідною природою;

розглянуто промоційні матеріали з позицій підсилення дискурсу про інший переклад;

здійснено цілісний парааналіз зібрання творів з урахуванням екстернальних та інтернальних перітекстових репрезентацій.

Наукові дослідження були виконані здобувачем на кафедрі теорії і практики перекладу Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка в рамках дослідницької теми «Семантичні, комунікативно-прагматичні і лінгвокультурні аспекти перекладу» кафедри теорії і практики перекладу Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (державний реєстраційний номер 0120U102349), а також в рамках теми «Теоретичні та прикладні аспекти перекладу в міжмовній і культурній взаємодії» кафедри теорії і практики перекладу Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (державний реєстраційний номер 0126U000925) під керівництвом доцента, кандидата філологічних наук Цепенюк Тетяни Олегівни.

Отже, в дисертаційній роботі поставлене наукове завдання щодо означення прагматичного виміру параперекладацьких механізмів представлення твору в цільовій культурі виконано повністю, здобувач повною мірою оволодів методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності. За своїм змістом дисертаційна робота здобувача Вітяка Юрія Миколайовича повністю відповідає Стандарту вищої освіти зі спеціальності 035 Філологія. Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у науковий напрям «Філологія». Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові співпадіння, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Вітяка Юрія Миколайовича є результатом самостійних

досліджень здобувача і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Мова та стиль викладення результатів. Дисертаційна робота написана українською мовою. Матеріал дисертації викладено послідовно, з дотриманням логіки наукового пошуку. Стиль роботи характеризується академічною чіткістю, доступністю та доказовістю викладу. Автором грамотно використано загальноприйнятну перекладознавчу та лінгвістичну термінологію, що забезпечує належний рівень наукової комунікації.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (233 позицій, серед них 142 іноземною) та 5 додатків (що охоплюють 46 сторінок). Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 288 сторінки. На 203 сторінках викладено основний текст дисертації, який проілюстровано 37 рисунками. У додатках міститься 35 рисунків.

У вступі обґрунтовано вибір теми, її актуальність, визначено об'єкт і предмет дослідження, окреслено його мету, завдання і методику; висвітлено наукову новизну, теоретичне значення та практичну цінність роботи; а також представлено теоретико-методологічну базу та емпіричний матеріал дослідження.

Перший розділ присвячено теоретичному осмисленню паратексту і парапекладу в межах перекладознавчих студій; розкрито природу, функції та види паратекстових форм, розглянуто їхні номінаційні синоніми; систематизовано мережі агентів парапекладу, які формують ідейно-естетичну цілісність видання.

У другому розділі йдеться про проблеми взаємодії різних агентів парапекладу, розкрито епітекстові передумови виявлення псевдоперекладу; а також на основі аналізу перекладних видань доведено необхідність збереження паратекстових форм для належного відтворення специфічних мовних явищ, зокрема спунеризмів та артлангу; водночас особливу увагу приділено декодуванню рунічних систем як складному завданню перекладацького трансферу.

У третьому розділі досліджено манжет як складну паратекстову ділянку, що забезпечує ідейно-естетичну єдність видання; проаналізовано рекламний блок та інтегровані в перітекстовий простір інтерв'ю і промови, а також виокремлено testimonia як інструмент легітимізації перекладного твору. Окрему увагу приділено трансформації візуального нарративу книжки та проведенню комплексного парааналізу для систематизації виявів парапекладацької прагматики.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи. Наукові результати дисертаційного дослідження Вітяка Юрія Миколайовича повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувача. Кількість, обсяг і зміст друкованих праць відповідають чинним вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Наукові результати дисертації висвітлені у 14 наукових публікаціях здобувача, серед яких: 7 статей у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України (одна праця – у співавторстві); 7 публікацій у збірниках матеріалів і тез всеукраїнських та міжнародних конференцій. Результати дисертації були апробовані на наукових фахових конференціях.

У статті «Paratextual shifts in translations of George Orwell's "Animal Farm"», опублікованій у співавторстві, здобувачем самостійно проведено комплексний аналіз паратекстових надбудов (передмов, присвячених онімів, жанрових підзаголовків) в українських перекладах повісті Дж. Орвелла «Animal Farm». Зокрема, систематизовано варіації назв та онімів у перекладах (І. Чернятинського, Ю. Шевчука та ін.) як прояв «одомашнення» тексту; доведено вплив епітексту та ідеологічної спорідненості («simpatico») на паратекстові надбудови; з'ясовано причини відсутності авторської передмови у першому виданні. Усі теоретичні узагальнення щодо паратекстового зсуву та рецепції твору належать здобувачу.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи. Позитивно оцінюючи роботу, висловлюю окремі зауваження дискусійного характеру:

1. Віддаючи належне ґрунтовності проведеного аналізу, варто зазначити, що поза межами детального розгляду залишилися сучасні цифрові видання (e-books). Враховуючи специфіку функціонування паратексту в електронному середовищі (гіперпосилання, динамічні анотації тощо), залучення такого матеріалу могло б ще більше посилити наукову новизну та практичну цінність роботи.

2. У висновках до розділів автор пропонує цінні спостереження для перекладачів. Разом з тим, робота лише виграла б від узагальнення цих результатів у формі окремих практичних рекомендацій для видавців та перекладачів-практиків щодо стратегій адаптації паратексту.

3. Аналізуючи викладений матеріал, висловимо побажання щодо більшої деталізації критеріїв розмежування між суто видавничим (маркетинговим) паратекстом і власне параперекладацькими трансформаціями, що здійснюються за безпосередньої участі перекладача. У цьому контексті цікавим видається бачення автором ступеня реальної автономії перекладача у формуванні паратекстового ансамблю сучасного видання.

Проте ці зауваження мають характер побажання на майбутнє і не применшують вагомості отриманих автором результатів. Вважаю, що висловлені зауваження є дискусійними і не зменшують загальну наукову новизну та практичну значимість результатів та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

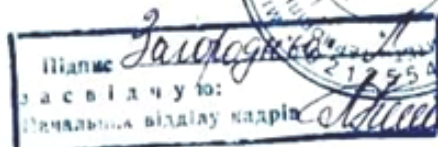
Висновок про дисертаційну роботу. Вважаю, що дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії Вітяка Юрія Миколайовича на тему «Семантико-прагматична адаптація твору в паранекладі» виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія. Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, зокрема Наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», що дає підстави для присудження Вітяку Юрію Миколайовичу наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Рецензент:

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і практики перекладу
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Людмила ЗАГОРОДНЯ

М. Палай